

Karadeniz'in Temelleri

Mehmet Naci ÖNAL

Doğu Karadeniz kültürünün iki temel fıkra tipi var: biri Temel diğeri Tursun. Tursun Temel'den borç alır. Aradan bir zaman geçer, Tursun paranın üstüne yatar. Temel parasını ister, Tursun bu sefer kulağının üstüne yatar, duymazdan bilmezden gelir. Sonunda mahkemelik olurlar. Hâkimin karşısında Tursun Temel'i göstererek: "Tanımayrum ben oni" diyince, Temel: "Sen beni tanımayrsun, ben seni hiç tanımayrum" der.

Fıkroda yöre insanının kültürel değerleriyle zekâsı iç içedir. Temel ve Dursun birer fıkra kahramanı olarak "Hacivat ve Karagöz" kadar tanındıktır. Sembolik fıkra kahramanları aslında yöre insanı dolaylı ve çarpıcı bir şekilde yansıtır. Geçmişlerini çok iyi bilen bu iki kahramanın araya para/menfaat girdiğinde birbirlerini tanımamış olmaları gülmenin kıvılcımını oluşturur. Oysa kültürün derin yapısında Temel paradan öte kendini tanımazdan gelen Dursun'un tavrına içerler, "Sen beni tanımayrsun, ben seni hiç tanımayrum" derken Temel sitem eder, birbirlerinden borç alıp verecek kadar var olan dostluklarının arkadaşlıklarının bir edere/hiç gitmesine isyan eder. Biz bu kadar zamandır arkadaşlık, komşuyduk denilmesi beklenirken beklenmedik sonuç cümle çarpıverir dinleyenleri. Temel'i çileden çıkararak şey para için yalan beyandan çok, bunca zamandır tanıdıklığın dostluğun inkârıdır. Gülme, beklenmeyen bir sonuç cümlesi ile gerçekleşir.

Fotoğraf: M. Naci ÖNAL

Karadeniz kültürü fıkralarda bölge insanına ayna tutar. Fıkradan öte gerçek yaşamda bile beklenmedik olanı fark eden bir zekâ ile karşılaşırız.

2010 Temmuz ayının son haftasında Ayder Yaylası'ndan inip Çamlıhemşin yolunun yalancı cennet diyarlarında âdeta seyir halinde gezerken eski bir taş köprüünün ihtişamına dâhil olmak için, inip fotoğraflar çekilmeye başladık. Hanım benim, ben de hanımın ve doğal güzelliklerin resmini köprüyle birlikte poz poz dondurmaya çalışırken köprüünün hemen ötesinde oturmuş yaşları 55-60 aralarında olduğunu tahmin ettiğim iki beye uzaktan elle ve dille selam verdim. Gözlerimle selamımı alacaklar mı diye de takip etmekteydim. Biri selamımı aldı, diğeri almadı. Birkaç poz daha deyip aşağıda derenin çağlamasına yukarıda yeşilin çılgınlığına dalmışken aradan bir zaman geçmişti ki, selamımı almayan adam kalkıp yanımıza geldi. "Ben ha buranın işletmecisiyim, ama artık işletmeyrum, size birer çay ikram etmek isteyrum, olur mi?" dedi. Selamımı almamış olan adamın bu tavrı lokum tadında bir şaşkınlık yaşatmıştı. Kabul ettik ve köprüyü geçip masalarına oturduk. Davet eden kişi, çayları doldurmaya giderken diğerkadaşıyla sohbet etmek istedik. Adamcağız konuşma özürlüydü birkaç kelimeyi kekeleyip arkadaşının sorularımızı cevaplayacağını işaretlerle söylemeye çalışıyordu. Çaylar geldi, sohbetimiz nereden nereye, hangi memleketensiniz sonrasına, ne iş yaptığımız minvali üzere döndü dolaştı. Dışarıdan asabi görünümlü olan ve bizi davet eden kişi köprü ardi lokanta ve kafenin işletmecisi imiş. Kendi ifadesiyle kapatmış tesisi. "Neden kapattın" diye sorduğumda: "*Pen çok sinirli bir adamum, pilursiniz Karadeniz insanı ha boyledür. Geçen sene kalp ameliyatı oldum. Ha burayı işletiyurdum. Benim garsonlar burada müşterilere bir yanluşluk yapmışlar. Hepisini kovdum, aşçıyı bile kovdum, kapattum!..*" dedi. Çayları içtik, sohbet bitmez, güzel insanlara doyum olmaz dedik, düştük yolumuza. Selamımızı almayan adam şimdi ardımızdan el sallıyordu.

Adını bile unuttuğum bu sinirli adam bir Temel değil miydi? İş ve işletme haddiyle helaliyle yapılmalıydı. Paradan daha önemli olan şey kendi "temiz namıydı" "itibarıydı" bunlara hanel gelmesin diye, parayı Temel gibi bir yana iten adamın Temel'den ne farkı vardı? Karadeniz'de Temeller yaşamaya devam ediyordu. Temel halk kültürünün duyarlılıklarını öne çıkaran bir tipi olmayı sürdürüyordu.